

способны заменить друг друга, то существует сфера жизни, где их взаимодействие можно выразить лишь во взаимном «дополнении».

С одной стороны, в семейно-правовых отношениях супругов принято считать гендерно равноправными: они равны по своему статусу и свободны в выборе фамилии, места жительства, праве распоряжаться личным имуществом и т. д. Семья, в исторически сложившемся контексте, это союз двух противоположенных начал — мужского и женского. С другой стороны, одной из главных и, пожалуй, фундаментальных функций семьи является продолжение рода, и в семейно-биологических отношениях супругов считать равными не представляется возможными — они не могут быть взаимно заменяемы в вопросах материнства и отцовства, деторождения в целом. Биологические особенности пола порождают особенности его правового положения.

Нередко случается, когда ребёнка в силу множества причин (развод, тяжёлое психическое заболевание одного из супругов или его смерть) вынужден воспитывать один из родителей. В России и в Украине предусматривают выплату детских пособий, создают государственные гарантии и проводят иные социальные выплаты, всячески способствующие отцам или матерям-одиначкам воспитывать детей. Вопрос полового равенства коснулся в этом вопросе мужского населения относительно недавно, однако, так и не закрепив в законодательстве юридического содержания формальной категории «отец-одиночка». Следовательно, как один из примеров, на стези воспитания ребёнка женщина имеет больше государственных «привилегий» и положения защиты, нежели мужчина.

Подводя итог вышесказанному, мы считаем необходимым учитывать в обсуждаемой проблеме не только общественно-гендерные сходства, но и не забывать о социо-биологических различиях, заложенных, прежде всего, в самой природе человека.

Уважение каждой «стороны медали», раскрывающихся как в гендерных сходствах, так и в отличиях — это исходная точка деятельности любого государства, его фундамент, на котором возвышаются конституционные права и свободы человека как высшая ценность.

Научный руководитель: д. ю. н., профессор, заведующий кафедрой теории и истории государства и права Юридического института НИУ «БелГУ» Г. А. Борисов.

*Члевик Олена Володимирівна,
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
к. ю. н., асистент кафедри
конституційного права України*

СВОБОДА ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ

Конституційні цінності, серед яких важливе місце займає свобода, покладені в основу конституційно-правового регулювання. Свобода як конституційна цінність до цього часу не була предметом окремого наукового дослідження правознавців. З огляду на її основоположне значення та суттєвий вплив на усі сфери правового життя комплексний та неупереджений аналіз цієї проблеми набуває наукової актуальності та практичного значення.

Для визначення цінності свободи чи якогонебудь іншого феномену, необхідно встановити критерій (основу) оцінки, який є також критерієм її цінності. Отже, який критерій цінності свободи? Це вічне питання філософії права.

З точки зору природно-правового підходу можна зробити висновок, що критерієм цінності свободи виступає даність природою, тобто якщо свобода є можливістю від природи, яка не обмежується державою. З точки зору позитивістського підходу свобода дана державою. Вірним шляхом йшли вчені, які пов'язували ціннісний критерій свободи з історичним прогресом, розвитком людства. Свобода — це не апіорний продукт людської свідомості, не щось незалежне від суспільства, а категорія, яка відображає характер суспільного устрою, яка змінюється разом із ним й оцінюється залежно від того, як вона слугує історичному прогресу. Історичний прогрес пов'язаний з розвитком людини, тому цінність свободи визначається її розширенням. Таким чином, критерієм цінності свободи виступає людська особистість, яка розвивається. Інакше кажучи, свобода є справжньою цінністю тоді, коли вона прямо чи опосередковано сприяє розвитку людської особистості.

При аналізі свободи як цінності, виникає запитання, чи належить вона лише до категорії філософсько-етичного порядку чи й до правових категорій? На думку академіка В. С. Нерсисянца, у праві не застосовуються загальні цінності філософсько-етичного порядку, а навпаки, створюються власні цінності, які в подальшому визнаються і застосовуються в різних сферах життєдіяльності. «Наприклад,

справедливість — категорія правова, а не моральна, релігійна і т. д. Більше того, тільки право і є справедливим». З таким підходом важко погодитися, адже загальні цінності, які належать до філософсько-етичного порядку, також є і правовими цінностями, оскільки цінності присутні у всіх сферах життя й аналізуються у різних площинах та науковцями багатьох наук. Тому, на нашу думку, некоректно говорити про те, що цінності є лише правовими або лише філософськими, насправді вони є одночасно і правовими, і філософськими, і релігійними, і моральними. Існують різні критерії, на основі яких цінності поділяються на ті чи інші види. За В. Момовим, основний критерій полягає у потребах в індивідуальній чи колективній формі. Серед двох класів цінностей, матеріальних і духовних, свобода належить до останніх. Що стосується зовнішньої форми, правового закріплення, то в свободі проявляються правові аспекти. Що ж до змісту свободи, то тут проявляються соціальні, політичні, духовні, моральні та інші аспекти.

Доречно звернути увагу на наступні особливості свободи, як конституційної цінності:

- 1) свобода має основоположний характер, виступаючи одночасно і абстрактною, і реальною цінністю, визначаючи межі втручання у сферу індивідуального простору особи та автономії індивіда з боку як держави, так і окремих громадян;
- 2) свобода є фундаментом, основою при виникненні конфліктів, тобто саме звернення до незмінних начал дає можливість вирішити розбіжності між індивідами;
- 3) свобода має одночасно й індивідуально-національний характер, і в той же час характер всезагальний, тобто свобода для кожної певної культури є самобутньою, кожен народ розуміє її по-своєму з урахуванням національного менталітету, але в той же час свобода є універсальною цінністю, яка є такою для більшості людей планети, але не для всіх. Формально більшість держав визнають цінність свободи, але її феномен по-різному сприймається у православному, католицькому, протестантському, мусульманському світі. Є суспільства, які усвідомлюють свою залежність, свій стан несвободи, проте вірять у те, що такий стан є звичним, зручним, прийнятним (наприклад, поділ на касты в Індії, правовий статус жінок у багатьох мусульманських державах, давня тради-

ція використовувати рабів у Азії навіть у XXI столітті тощо).

Для забезпечення свободи як конституційної цінності необхідно зберігати баланс між останньою та іншими цінностями — справедливістю, рівністю, безпекою. Прикладом забезпечення такого балансу є в рішенні Верховного Суду США у справі Роу проти Вайда (*Roe v. Wade, 410 U. S. 113*) (у рішенні йдеться про можливість жінки переривати вагітність).

З огляду на зазначене, однією з найбільш актуальних проблем українського суспільства є усвідомлення цінності свободи, перетворення її на внутрішню природну потребу шляхом активізації дискусії серед еліт щодо феномену свободи, залучення до таких дискусій широкої громадськості, підвищення правової та загальної культури громадян. У цьому контексті слід більш чітко та однозначно закріпити пріоритет свободи як конституційної цінності. Варто доповнити преамбулу Конституції України таким чином: «Свобода та вільний розвиток людини є головною метою українського суспільства». Тоді пріоритет свободи стає більш чітким та окресленим. Свободу ж саме як конституційну цінність варто закріпити у ст. 3 Конституції України нарівні з іншими конституційними цінностями, оскільки для неї, як було доведено, притаманні особливості, які характеризують конституційні цінності. Пропонуємо викласти ч. 1 ст. 3 Основного Закону у такій редакції: «Людина, її свобода, життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні вищою соціальною цінністю».

Шуть Анна Вікторівна

*НЮУ імені Ярослава Мудрого,
студентка, Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 5 група*

ЩОДО ОБОВ'ЯЗКОВОСТІ РІШЕНЬ ПРИЙНЯТИХ НА РЕФЕРЕНДУМІ

Гарантією конституційного ладу є забезпечення балансу використання форм безпосередньої та представницької демократії при реалізації влади народом. Питання реалізації